

Vývoj chovu prasat v České republice

Z celosvětového pohledu je chov prasat jedním z nejdůležitějších odvětví nejen živočišné ale celé zemědělské výroby.

Prasata se chovala již v pradávných dobách a měla významné postavení mezi jinými hospodářskými zvířaty. Jejich chov se objevuje v souvislosti s domestikací, probíhající v období cca 4. tisíciletí př.n.l., tedy v období

- zániku kočovného způsobu života národů a
- počátku nové hospodářské soustavy obdělávání půdy v trvalých sídlištích.

Domestikaci prasete je nutno tedy považovat za historický mezník ve vývoji lidstva a národů, jejichž blahobyt byl odrazem množství chovaných prasat.

Je jisté, že domácí prase bylo chováno v Egyptě již za dob prvních faraónů. Ve staré Asýrii a Babylónii byla též v dávnověku chována prasata, jak uvádí Chamurapiův zákoník z poloviny 3. tis.př.n.l.. O velkých stádech pasoucích se prasat je zmínka i v Evangelii sv. Matouše. Rovněž starověká epocha řecko - římská podává důkazy, že chov prasat byl na vysokém stupni a vysokou spotřebu vepřového masa a slaniny kryli Římané dokonce tehdy již dovozem těchto výrobků z Galie a Germánie a dovozem živých prasat ze Sardinie a Hispánie.

Vývoj chovu prasat na území Čech od dávnověku po současné období je tedy odrazem rozvoje zemědělství evropského kontinentu. Lze jej rozdělit na několik charakteristických vývojových etap.

1. *Dávnověk - středověk.*

Zprávy o chovu prasat na našem území jsou z tohoto období velmi skrovné a kusé. Archeologické a archivní výzkumy dokládají, že téměř devadesát procent podílu veškeré stravy evropského obyvatelstva doby římsko-germánské až do pozdního středověku tvořilo vepřové maso. Prasata se tedy vyskytovala a chovala na našem území poměrně v hojných počtech, o čemž svědčí doklady o pastvě domácích primitivních prasat v bukových a dubových lesích z 15. století.

2. *Od 15. století do roku 1848*

Tato etapa je charakteristická stále extenzitou hospodaření s pastvou prasat na obecných pastvinách – úhorech v rámci trojhonného hospodářství, po sklizni na polích a v listnatých lesích na žaludech a bukovicích. Významným momentem této etapy, pro chov prasat negativní, bylo zavedení a utužení roboty, zvláště v 17. a 18. století. Primitivnost hospodaření poddaných a jejich značné pracovní vyčerpání na panském způsobilo značný úpadek chovu prasat až do zrušení roboty v roce 1848. Na našem území se chovají primitivní prasata klapouchá, ale i ostrouchá.

3. *Od roku 1848 do 2. poloviny 19. století*

Je to období zavedení a realizace

- střídavého hospodářství,
- stájového chovu prasat a ostatních hospodářských zvířat,
- hromadných příhonů polských bagounů,
- chovu klapouchého prasete českomoravského a prasete přímouchého.

Přeměnou hospodaření trojhonného na střídavé mizí obecné úhorové pastviny, na jejich místo nastupují kultury okopanin a pícnin mizí tedy celoroční pastva prasat. Hospodářská zvířata včetně prasat jsou ustájována ve stájích celoročně, čemuž je rovněž uzpůsobena jejich výživa. Ustájení však bylo většinou nevyhovující, stáje byly kamenné, málo prostorné, tmavé bez oken, vlhké, bez větrání, rovněž i výživa neodpovídala požadavkům zvířat. Prasatům se podávala většinou škrobnatá krmiva s malým obsahem bílkovin.

Opatření souvisí s pokusem ustanovení zemědělského školství v Českých zemích K.E. Fürstenberga, který na své panství na Rakovnicku pozval J. Štumpfa z Dessavy, který zde založil první v Čechách a Rakousku tříletou Vyšší zemědělskou školu pro výchovu hospodářských úředníků v Lánech a zavedl na tehdejší dobu velmi pokrokové metody hospodaření.

Pokrokové metody však nebyly realizovány všude a tak chov prasat na našem území kvantitativně i kvalitativně stagnuje. Z tohoto důvodu byly z Polska k nám ve velkém množství přiháněna stáda běhounů plemene mangalica zvaní bagouni. Ti, v hmotnosti 40-60 kg ve věku 1-1,5 roku byli smluvně vykrmováni do hmotností 350 i více kg. Jejich příhon skončil rokem 1900 v důsledku závlaku nálezů velkého rozšíření moru v Uhrách.

Z původních prasat chovaných v Čechách a na Moravě je známo

- *klapouché prase českomoravské*, které bylo chováno u nás do poloviny 19. století. Patřilo do skupiny původních nezušlechtěných klapouchých domácích prasat evropských, vyznačujících se velkým tělesným rámcem, dlouhou úzkou klínovitou hlavou, dlouhým tenkým krkem, úzkou hrudí, kapřím hřbetem a dlouhými silnými končetinami. Typický byl na krku a hřbetu hřřivovitý hřeben. Prase bylo velmi odolné, nenáročné na krmení a ustájení, na žír, do hmotnosti 400-500 kg, však v důsledku pozdního dospívání a nízké schopnosti využívat píci nevhodné. Dospívalo ve věku 2-3 roky v hmotnosti 300-350 kg, kohoutkové výšce 1 m a délce až 2 m. Prasnice vynikaly velmi dobrou plodností (12-16 selat ve vrhu), mléčností a mateřskými vlastnostmi.
- *přímouché prase*, patřící do skupiny původních evropských nezušlechtěných ostrouchých prasat. Bylo menší, jemnější a tvořilo přechod ke klapouchým západoevropským prasatům. Prase vynikalo dobrou plodností a lépe se vykrmoval.

4. Od 2. poloviny 19. století do 1. světové války

Tuto etapu lze charakterizovat jako období snah o

- zvelebení chovu prasat importy ze zahraničí se vznikem mnohých krajových rázů,
- uplatnění řízené plemenitby v chovu prasat.

Vzhledem k populačnímu nárůstu a zlepšující se životní úrovni obyvatelstva v důsledku zrušení roboty a tím rozvoje výrobních sil a prostředků, vzrůstají i požadavky na vyšší produkci v živočišné výrobě a tedy i na výrobu vepřového masa. Ta již není schopna se reprodukovat a zlepšovat na bázi původních prasat, proto se realizují do českých a moravských zemí dovozy různých zahraničních plemen za účelem zvýšení jejich ranosti a zlepšení tělesných tvarů. Šlo o bezplánovité dovozy prasat většinou z Anglie, Německa, Rakouska a Uher, jehož výsledkem v plemenitbě byla směsice různých kříženců a plemen v regionech a na velkostatkách Čech a Moravy.

Do Severních Čech se v té době především dovážela plemena anglická, tedy yorkshirská a essexká, která byla velmi oblíbená pro značnou plodnost, typ, exteriér a jemné maso a ovlivňovala mnohé chovy na Děčínsku.

V západních Čechách se ke křížení používalo importů prasete německého míšeňského, které bylo v Německu v tomto období zvláště oblíbené.

Do dalších oblastí Čech se v převážné míře dovážela prasata středního a velkého yorkshira a prasata plemene berkshire. Díky nedokonalým výběrům v plemenitbě, zvláště plemen MW a B k produkci kříženců, došlo u těchto k negativním projevům ranosti souvisejícím s přílišnou tučností a prostředřovou náročností.

Neexistence organizovaného chovu prasat a pevného chovného cíle v českých zemích způsobil různorodost křížení a tím i tvarovou i užitkovou nevyrovnanost tehdejších prasat. Plemeno tedy neexistovalo díky malému porozumění chovu prasat a nedostatkům v odchovu plemenných prasat a špatnému ustájení. Vytvořily se však různé krajové rázy zvláště na okresech Čáslavska, Žamberecka, Kostelecka, Rychnovska a Přešticka, a to díky úsilí Zemědělské rady, která na přelomu století přebírá řízení chovu hospodářských zvířat. Toto úsilí vrcholí

- vytvořením *rychnovského prasete* na podkladě nákupu, křížení a šlechtění polskočínských prasat, vyznačujících se výbornou jakostí masa, s domácími prasaty vyznačujícími se výbornou plodností v roce 1865. Do začátku války bylo ještě použito ke křížení velkého yorkshira pro další zlepšení plodnosti s takovou intenzitou, že rychnovské prase převzalo barvu i typ plemene velké bílé anglické. Rychnovské prase se vyznačovalo větším rámcem, jemnější kostrou a rychlým růstem. Ve věku 4-5 měsíců dosahovalo 100 kg, dospělí kanci, resp. prasnice pak 350, resp. 300kg živé hmotnosti.
- vznikem *přeštického prasete* pravděpodobně na bázi křížení domácích prasat s prasaty švábsko-hallskými.

Na Moravu se dovážela ze začátku plemenná prasata většinou z Německa. Importy nebyly usměrněné a realizovaly je většinou velkostatky. Po roce 1860, s nástupem tvorby družstev pro chov prasat, se dovážela z Anglie plemena zvláště yorkshire, méně pak berkshire, suffolk, polad-china, z Uher mangalica a z Japonska prasata larvová. Původní domácí prase moravské je tak vytlačeno zvláště bílým yorkshirským typem, nicméně rovněž nelze hovořit o cílevědomé plemenitbě až do roku 1891, kdy

vzniká C.k. moravskoslezská společnost. Tato, do roku 1898, po ní pak Zemská rada moravská, řídí zemský chov prasat a rozhoduje k rychlému zvelebení stád

- použít kanců plemene velké bílé anglické
- zřízení stanic C.k. moravské společnosti hospodářské pro chov anglického dobytka vepřového na plemeno.

Tyto stanice měly za úkol dodávat plemenný materiál yorkshirských prasat do nejširšího zemského chovu, obnova se realizovala importy z Anglie a Německa. Tím se bílé anglické plemeno a jeho kříženci rozšířilo po celé Moravě (moravský yorkshire). Proti původním prasatům byla lepší v exteriéru, vykazovala větší ranost, lepší tučnivost, lepší využitelnost krmiva. Byla však náročnější na ustájení a krmení, méně odolná proti nemocem a také vykazovala menší plodnost.

Z tohoto důvodu dochází v roce 1906 k obnově původního prasete moravského, jehož užitkovost je stabilizována pomocí německého zušlechtěného plemene a tak v roce 1914 se na Moravě ustálily chovné směry:

- *chovu velkého bílého anglického prasete, který převládal (moravský yorkshire),*
- *chovu původního klapouchého prasete moravského a*
- *malé chovy s plemeny B, a Co.*

5. Období válečné 1914 – 1918

První světovou válkou chov prasat u nás značně utrpěl, neboť byly na Moravě zrušeny plemenné stanice a péče o chov se realizoval pouze subvencovaným přidělem plemenných kanců.

Neexistence dostatečné evidence plemenného materiálu a tím i vzrůstu příbuznosti díky neplánovitému připařování a křížení došlo k devastaci chovů a populace prasat, která nevyhovovala ani svým exteriérem, ani užitkovostí, natož i početními stavy, které klesly proti roku 1910 o 60-70 %.

6. Období meziválečné 1918 – 1939

Lze charakterizovat jako období zvýšeného požadavku obyvatelstva na kvalitu masa. Tato byla uspokojována do roku 1930 kvalitními intenzivními zahraničními importy masa a sádla, kterým tuzemský chov prasat nemohl konkurovat. Z tohoto důvodu v Čechách a na Moravě dochází v tomto období k

- regeneraci a konsolidaci populací prasat ,
- zavedení Ku a D a zkoušek VJH,
- budování plemenných stád dle zvelebovacích plánů.

Regenerace a konsolidace populací prasat v tehdejší ČSR probíhala v duchu vytvoření univerzálního bílého plemene s odpovídající užitkovostí.

V Čechách této snaze napomáhala složitá situace v plemenitbě barevné domácí populace prasat přeštických a bílých rychnovských, představující malé populace chované v omezených prostorech, jejichž vrchol v chovu a oblíbě kulminuje rokem 1928. V brzké době však dochází k negativním projevům příbuzenské plemenitby, které ani díky anglickým importům kanců nezabránilly pokračující degeneraci rychnovských prasat, od jejichž chovu se zcela upouští prvním rokem 2. světové války. Prase přeštické s problémy degenerace přežívá do poválečných let.

Bílá populace prasat v Čechách utrpěla po roce 1918 hlavně vlivem křížení s MW. Příliš tučněla, byla nevyrovnaná a nevhodná pro sféru zpracování a výroby. Dochází proto v roce 1927 k intenzivní imigraci genů plemene německého bílého ušlechtělého, v pohraničních oblastech též i německého zušlechtěného plemene do této populace na podkladě

- stanoveného přesného směru a cíle zvelebovacího plánu České zemědělské rady,
- výsledků prováděné úřední KUaD, vzniklé v roce 1926,
- organizace a tvorby plemenných stád
- moderní plemenné knihy.

Výsledkem tohoto převodného křížení ke konci meziválečného období byl vznik vynikajících populací bílých prasat na Žamberecku, Kostelecku, Hradecku, neobyčejně ustálených v typu, zevnějšku a užitkovosti, jež se staly základem chovu bílých ušlechtilých prasat v Čechách.

Na Moravě konsolidace poválečné populace prasat probíhala na podkladě monitoringu Zemského výzkumného ústavu zootechnického v Brně prakticky ve stejných intencích jako v Čechách. Průzkum prokázal, že nebude možné budovat plemenná stáda na podkladě původního klapouchého domácího moravského prasete, nýbrž že v zájmu sjednocení populace je třeba preferovat za výchozí materiál moravské yorkshirské prase. Jeho nevyhovující tělesné tvary a užitkové vlastnosti byly kolem 30. let korigovány imigrací genů německých bílých ušlechtilých prasat, v roce 1933 a 1939 pak anglického Yorkshira. Budování a úřední uznávání stád plemenných prasat a kmenových chovů probíhalo od roku 1928 na základě:

- subvencí a přesných směrnic Moravské zemědělské rady
- výsledků povinné úřední KUaD, zavedená rokem 1926,
- výsledků stanice výkrmnosti a výtěžnosti, zbudované v roce 1933 v Brankách na Moravě,
- prokazatelného původu prasat.

Výsledkem opatření byla do okupace konsolidace typu a užitkovosti bílých ušlechtilých prasat na Moravě.

7. Období okupace

Je charakteristické snahou zajistit zvyšováním zemědělské produkce, zvláště živočišné, velkou poptávku válečného Německa. Z tohoto důvodu vychází protektorátní vládní nařízení o:

- plemenitbě hospodářských zvířat, jako základ k provádění plemenářské práce
- povinné kontrole užitkovosti a dědičnosti prasat, jejichž organizací, a kontrolou byly pověřeny zemědělské rady v Praze a Brně, prováděním pak Zemské svazy okresních sdružení chovatelů hospodářských zvířat v Praze a Brně, které rovněž vedly plemennou knihu, řídily, organizovaly plemenářskou práci a pořádaly nákupní trhy plemenných prasat.

Ranější, typově žirnější populace bílých ušlechtilých prasat v Čechách a na Moravě je korigována a zatlačována hromadnými importy bílých ušlechtilých německých prasat za účelem uplatnění rámcovějších prasat s hrubší kostrou, hlubokým hrudníkem a vyklenutým hřbetem.

8. Období poválečné – 1945 – 60. léta

Charakteristikami tohoto období je:

- kvantitativní a kvalitativní rozvoj chovu prasat v Čechách a na Moravě
- uplatňování jednoduchých forem užitkového křížení pro produkci výsekových prasat
- snaha o zjemnění kostry populace BU
- regenerace PC

Kvantitativní rozvoj chovu prasat tohoto období souvisí se základní přestavbou našeho zemědělství, jeho socializací, jež se nutně promítla i do forem živočišné produkce předně svým velkovýrobním charakterem, který měl hlavně zabezpečit stále se zvyšující poptávku po vepřovém mase, avšak bez přímého vlivu na jeho technologickou i konzumní kvalitu. Ještě v prvních poválečných letech měl chov prasat u nás typicky malovýrobní charakter, neb z celkového rozsahu tvořily chovy po 1- 5 prasatech 88,2% a pouze 0,8% z celkového stavu byly chovy s více než 20 kusy. Je pochopitelné, že s velkovýrobou, resp. vysokými koncentracemi zvířat se začínalo především v těch úsecích chovu prasat, jež pro to měly jak z hlediska podmínek prostředí, tak příslušných kategorií prasat, nejlepší předpoklady a kde proto bylo možno budovat velkokapacitní jednotky nejschůdněji. Byl to především výkrm prasat, jehož koncentrace se v duchu usnesení vlády uskutečňovaly založením podniku O.P.Velkovýkrmny se svými prvními giganty (1949 v Třeboni).

Pokud jde o plemenitbu prasat, po válce byly do roku 1949 centrální kontrolou a řízením KUaD, vydáváním původů, zápisy do zemských plemenných knih a zveřejňováním výsledků pověřeny Zemské

svazy chovatelů hospodářských zvířat v Praze a Brně, plemenářskou prací, zpracováním, vyhodnocováním, vedením plemenných knih, pořádáním výstav a trhů v jednotlivých oblastech pak Jednotný svaz českých zemědělců (JSČZ). Po roce 1949 je zvelebovací úsilí z JSČZ přesunuto na okresní a krajské NV, podléhající centrálnímu řízení MZe. Logicky pak na začátku 50. let úroveň plemenářské práce poklesla v důsledku jednostranné preference výroby na úkor plemenitby, kterou od roku 1955 organizoval Inspektorát státních plemenářských stanic.

Zvýšení životnosti, užitkovosti a zjemnění konstituce naší bílé populace se neúspěšně realizovalo importy prasat LW z Anglie, Švédska, ukrajinského stepního z Ukrajiny, úspěšně pak plemenem LW z Ruska a německým bílým z NDR do roku 1955. Výsledkem tohoto období byl plemenářský plán, určující jako hlavní plemeno v Čechách a na Moravě bílé ušlechtilé prase středního až většího rámce, sádelnomasného užitkového typu.

Pro regeneraci přeštické populace, jejíž počátek spadá do roku 1952, a vybudování čistokrevných stád prasat pro jednoduché užitkové křížení, byla v letech 1952 – 1955 dovezena plemena z

- Ruska mirgorodské a livenské, které nezanechaly v našem chovu prakticky žádné stopy,
- Maďarska plemeno berkshire a mangalica a
- NDR německé sedlové, berkshire a plemene cornwall (Large Black), jehož import se zvláště setkal se značným úspěchem. Kanců tohoto plemene se používalo k užitkovému křížení s prasnicemi našeho BU pro produkci kříženců, kteří byli velmi odolní, adaptabilní a ve srovnání s čistokrevnými bílými prasaty, daleko lépe využívali objemná statková krmiva. To mělo značný význam s ohledem na omezené množství koncentrovaných krmiv v průběhu socializace ŽV

9. Období 60. – 70. let

Je charakteristické:

- kvalitativním i kvantitativním rozvojem chovu prasat s ověřováním složitějších typů užitkových křížení k produkci jatečných prasat a tím přípravou na realizaci HP
- završením regenerace PC a jeho uznáním za samostatné plemeno

Od začátku 60. let se začíná vedle kvantity prosazovat i postupně kvalitativní stránka produkce jatečných prasat. Ačkoliv jako základním chovaným plemenem ještě zůstává BU prase, tvořící 68% prasnic v čistokrevné formě a 18% kříženek F₁ generace s ostatními plemeny, za účelem zlepšení kvality v chovu prasat byl realizován dovoz masných plemen prasat z předních evropských zemí i ze zámoří, které od roku 1961 plně realizovaly v chovech hybridizaci. Jednalo se o dovozy plemene L (z Kanady, Švédska, Polska, Anglie a Jugoslávie), PN (z Belgie) a H,D (z USA), která však masnou kvalitu jatečných prasat ještě příliš neovlivnily, nicméně byly základem pro ověřování jak teoretických, tak praktických poznatků z víceplemenných užitkových křížení, jehož nositelem byl VÚCHP v Kostelci n/O a VÚŽV v Uhřetěvsi.

Za jejich pomoci byla v roce 1964 dokončena regenerace PC, které bylo tak uznáno za druhé samostatné domácí plemeno. Pro zvýšení jeho masné užitkovosti proběhlo v roce 1969 zušlechťovací křížení s plemenem PN.

Plemenitba prasat je v tomto období negativně ovlivněna

- jediným systémem zpeněžování prasat napevno v živém, nerespektující masnou kvalitu,
- zavedení volného nákupu plemenných kanců O.P. Velkovýkrmny, což oslabilo centrální řízení plemenitby.

10. Období 70. – 90. let

Je charakteristické:

- zavedením a realizací HP
- intenzifikací CHP

Postupně spolu s rozvojem nových progresivních technologických zařízení dochází s ohledem na koncentraci chovu prasat ke zvládnutí obtížných kategorií, jako chov březích a kojících prasnic a v odchovu selat se začala uplatňovat technika jejich časného odstavení spolu s rozvojem speciálních krmných směsí a rozvojem technologických linek. Rozčlenění celého výrobního procesu produkce

vepřového masa do jednotlivých technologicky zvládnutelných velkokapacitních článků umožňovalo tak

- účelnou specializaci a dělbu práce s cílem dosažení příznivého ekonomického efektu a soběstačnosti v produkci vepřového masa,
- rozvoj krmivářského průmyslu,
- rozvoj technologických linek,
- používání složitějších metod užitkových křížení v rámci plemenitby prasat a uplatňování technologické selekce.

V letech 1971-1973 s rozvojem soběstačnosti vyplývá požadavek tzv. racionální výživy, tedy koncepce rozvoje výroby libového vepřového masa. Ten je obsažen v HP, jehož cílem byla výroba nejvýkonnějších finálních hybridů (kříženců) prasat s plným projevem heteroze. Jeho realizace si vyžádala změny v organizaci plemenářské práce a systému výroby jatečných prasat pro zvýšení biologické hodnoty a podílu libového vepřového masa, což předpokládalo:

- postupnou přestavbu masosádelného typu BU prasete na typ s výraznou masnou užitkovostí
- rozšíření plemenné struktury prasat v ČR zahraničními importy a její rozdělení na populace mateřské a otcovské,
- zavedení zpeněžování prasat napevno v mase,
- vybudovat a realizovat pyramidální strukturu chovů
- realizaci jednotného centrálního řízení procesu hybridizace v chovu prasat.

Sjednocení a přestavba naší populace prasat BU se uskutečňovala na podkladě importů bílých ušlechtilých prasat z Anglie, Ruska, Německa, Holandska a Rakouska a v určitém období se provádělo zušlechťovací meliorační křížení s plemenem L ke zlepšení masné užitkovosti. Ke konci období obě populace prasat BU a L byly co do výše užitkovosti zcela vyrovnané, vzájemně zastupitelné, představující mateřskou populaci prasat. Do té byla v západočeském kraji zahrnuta i přeštická populace prasat. U této, díky malé četnosti, v průběhu období docházelo k zvyšování příbuznosti a k zhoršování hlavně masné užitkovosti, což bylo též způsobeno plošným prováděním halothanových testů právě u této populace. Situace se řešila v roce 1985 zušlechťovacím křížením s plemenem W a ŠL.

Současně s přestavbou BU se realizovaly od 70. let do ČR importy zahraničních plemen výrazně masného typu, představující v tomto ohledu otcovskou populaci. Jednalo se o plemena D, H z USA a BL z Belgie, kterých se dále využívalo k vytváření syntetických linií SL-98 (BLxD), resp. SL-96 (HxBL), slučující v sobě výhody plemen americké a belgické provenience. Koncem 80. let se tyto v důsledku finančních problémů s obměnou populací sloučily v SL-97 (98x96) a díky menším importům ŠL se ověřovala a realizovala ve východočeském kraji SL-92 (ŠLxD). Paletu importů doplnilo kanadské plemeno lacombe, které však sehrálo lokální roli a výrazných stop v našem chovu nezaznamenalo.

Rychlý růst jatečných prasat a přeměna celého úseku na moderní průmyslovou velkovýrobu vyžadovalo přizpůsobit tomuto trendu i systém a metody plemenářské práce, včetně zpětné kontroly její úspěšnosti. Tomuto odpovídal od roku 1973 nově zavedený systém zpeněžování jatečných prasat napevno v mase.

V souladu s jednotným centrálním řízením hybridizace byl zrušen prodej plemenných kanců dražbou a nahrazen jejich řízeným přidělem jednotlivým podnikům v souladu s plemenářským programem v chovu prasat. Toto opatření souviselo s budováním vertikální struktury chovů prasat, rozdělených podle stupňů na šlechtitelské, rozmnožovací, užitkové a zajišťování pro ně plemenného materiálu na podkladě testů čistokrevných a hybridních populací ve stanicích SKVP a CTHSP. To umožnilo využití efektu křížení u všech tří vlastností užitkovosti, tj. reprodukce, výkrmnosti a jatečné hodnoty.

Za komplexní plnění plemenářských opatření včetně inseminace prasat při realizaci HP plně odpovíдалo GRŠPP, kterému podléhala realizace

- nákupů, přidělů a produkce plemenných zvířat pro potřeby jednotlivých chovů v ČR,
- úkolů na poli inseminace (ISK, metody, apod.),

- testací populací v rámci KU a D, uplatňující v rámci hodnocení užitkových vlastností indexovou selekci,
- zpracování, hodnocení a zveřejňování všech informací výsledků plemenářské práce,
- spolupráce s VÚŽV, VÚCHP, SVS MZeČSR.

Díky výše uvedeným zásadám a opatřením, byl koncem 80. let náš chov prasat na velmi slušné úrovni, srovnatelné s mnohými státy EU. Jeho přednost spočívala v zvládnutí koncentrace kooperace a specializace, nedostatkem pak nižší produktivita práce a zaostávání v modernizaci a computerizaci technologií uplatňovaných v CHP.

11. Období 90. let - dodnes

Je charakteristické:

- transformací a privatizací v chovu prasat,
- změnou řízení plemenitby prasat a širokou nabídkou realizací domácích a zahraničních HP,
- computerizací chovu prasat s uplatněním prvků welfare.

Zemědělství, a tedy i chov prasat, po listopadu 1989 začíná procházet složitým procesem transformace a privatizace, které prakticky probíhá dodnes. Je charakteristický rozpadem RVHP, vztahových a výrobních mezi a vnitropodnikových provázaností, ztrátou východních trhů, a tím následné nemožnosti uplatnit zemědělské výrobky v zahraničí. To na jedné straně vedlo k mohutné redukci odborné i manuální pracovní síly ze zemědělství, na druhé pak k mohutnému rozvoji firem v oblastech servisních služeb.

Počátek privatizace a transformace v CHP postihla zpočátku i plemenitbu prasat, související se zánikem GRŠPP a KPP, řídící plemenitbu prasat. Řízení plemenitby prasat přebírá Svaz chovatelů prasat v Čechách a na Moravě, který je vlastníkem Centrální plemenné knihy prasat spolu s Předsednictvem výběrové komise pro prasata při MZe ČR. Praktické provádění a hodnocení KU a D přebírají tzv. OO, vzniklé z jednotlivých KPP. Došlo k přehodnocení metod hodnocení plemenných prasat v rámci KU a D a od 1.1.1999 byl zaveden AM BLUP.

Volný pohyb zvířat a lidí v rámci EU zapříčinil nabourání imunity stád prasat, což vedlo ke zhoršení zdravotního stavu prasat v ČR. Objevily se nové nemoci prasat, na našem území se nevyskytující (PRRS), či v minulosti eradikované (mor, červenka, tuberkulóza, aj.), či nové sérotypy nemocí (chřipka, enteritidy, apod.), které celkovou užitkovost prasat, zvláště reprodukční, výrazně snížily. Tato nemocnost byla rovněž zapříčiněna zákazem plošné vakcinace prasat proti moru a července v důsledku přizpůsobování se požadavkům a směrnicím EU a dále různými, mnohdy z pohledu veterinární prevence nekontrolovanými importy prasat.

Zlepšování užitkovosti prasat při minimalizaci výrobních nákladů a maximalizaci rentability výroby probíhá v chovech cestou

- importů a realizace různých firemních domácích a zahraničních HP,
- postupnou přeměnou technologií a zařízení pro chov prasat s ohledem na tendence welfare, ekologizace výroby, v souladu se směrnicemi Rady EU a rovněž i požadavku ze strany potravinových řetězců.

Další opatření na poli chovu prasat souvisí se vstupem ČR do EU.